

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ МОЛИЯ ИНСТИТУТИ

“ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА БАНК ВА
МОЛИЯ ТИЗИМИ БАРҚАРОРЛИГИНИ
ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ”

МАВЗУСИДА ЎТКАЗИЛГАН ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ

10 ИЮНЬ 2022 ЙИЛ

ТОШКЕНТ- 2022

Қарз олувчининг кредитга лаёқатлилигини баҳолашнинг комплекс таҳлил методологиясини кредиторнинг зарурий талабларига мослаштириш учун ҳар бир кўрсаткичнинг хусусиятидан келиб чиқиб, балл тизими асосида баҳолашни амалга ошириш зарур, деб ҳисоблаймиз. Агар миқдор кўрсаткичлари бўлса, уларни интервал оралиғидан, сифат кўрсаткичларини эса мазмунидан келиб чиқиб балл берилади. Сифат кўрсаткичлари-миқдор кўрсаткичлари воситасида аниқлаб бўлмайдиган, лекин мазкур масала учун муҳим бўлган жиҳатларни сезиш ва тушуниш ёрдамида амалга ошириладиган ҳамда қарор қабул қилиш учун асос бўладиган кўрсаткичлар ҳисобланади. Бундан кўринадики, сифат кўрсаткичларига баҳо беришда мутахассиснинг онгли ёндошуви талаб этилади.

Республикамыз банклари амалиётида корхоналарнинг кредитга лаёқатлилигини баҳолашда коэффицентлар усулидан фойдаланиб келинмоқда. Бунда асосий эътибор молиявий кўрсаткичларга қаратилмоқда. Коэффицентлар усулида молиявий кўрсаткичларни қоплаш коэффиценти, ликвидлилик коэффиценти ва мустақиллик коэффицентлари билан тўлиқ очиқ бериш имкони мавжуд эмас. Қолаверса, ушбу коэффицентларнинг ҳисоблаш усулидаги камчиликлари янада бу усулнинг ноаниқлик даражаси юқорилигини кўрсатиб беради. Банklar томонидан эътибор қаратилмаётган, лекин эътибор қаратилиши муҳим яна бир жиҳат сифат кўрсаткичларидир. Сифат кўрсаткичлари хўжалик юритувчи субъектлар мажбуриятларини ўз вақтида ва тўлиқ қайтарилишида муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Юқоридагилардан келиб чиқиб, хориж тажрибасини мужассамлаштирган ҳолда кредитга лаёқатлиликини баҳолашнинг комплекс таҳлил методикасини ишлаб чиқдик. Ушбу методика хўжалик юритувчи субъектларнинг миқдор ва сифат кўрсаткичлари асосида кредитга лаёқатлилигини комплекс баҳолаш орқали кредит рискин минималлаштириш имконини беради.

Хулоса қилиб айтганда, хўжалик юритувчи субъектларнинг кредитга лаёқатлилигини баҳолашда комплекс таҳлил методикаси кредитни ўз вақтида ва тўлиқ қайтариш қобилиятини аниқ, ишончли ва кенг қамровли баҳолаш имконини беради.

ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАРДА КРЕДИТ МИҚДОРНИ МАКСИМАЛ ҲАЖМИНИ АНИҚЛАШ МЕТОДИКАСINI ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

ТМИ, PhD, доцент Мавланов Нормўмин

Республикамыз иқтисодиётида хўжалик юритувчи субъектларни кўпайтириш ва янада ривожлантириш мақсадида кредит муносабатлари бўйича самарали ислохотлар амалга оширилмоқда. 2017–2021 йилларда Ўзбекистонни ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясида “... истикболли инвестициявий лойиҳалар ҳамда

кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини кредитлаштиришни янада кенгайтириш⁵²³га алоҳида эътибор қаратилган. Миллий иқтисодиётимизда тижорат банклари томонидан ажратилган кредитлар қўйилмалари 2011 йилга нисбатан 2021 йилда 2168,4 фоизга ошган. Бу эса, иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш, принципиал жиҳатдан янги маҳсулот ва технология турларини ўзлаштириш, юқори қўшимча қийматли рақобатдош маҳсулот (иш, хизмат)ларни ишлаб чиқариш ҳамда янги иш ўринларини яратишда муҳим манба бўлмоқда.

2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида “иқтисодиёт тармоқларида барқарор юқори ўсиш суръатларини таъминлаш”⁵²⁴ вазифаси юклатилган. Хўжалик юритувчи субъектларнинг барқарор юқори ўсиш суръатини таъминлаш молиявий ресурсларга бўлган эҳтиёжни ўз вақтида ва тўлиқ қопланишига боғлиқдир. Хўжалик юритувчи субъектлар томонидан молиявий ресурсларга бўлган эҳтиёж асосан банк кредитлари ҳисобига қопланиб келинмоқда. Банк кредитлари жалб қилишда хўжалик юритувчи субъектлар олдида турган муҳим вазифалардан бири кредит миқдорини максимал ҳажмини аниқлаш ҳисобланади. Хўжалик юритувчи субъект молиявий имкониятидан юқори миқдорда кредит жалб қилиши кредитни ўз вақтида ва тўлиқ қайтараолмасликка ҳамда молиявий аҳволи нобарқарорлашишига олиб келади. Бундан кўринадики, хўжалик юритувчи субъект молиявий имкониятидан келиб чиқиб кредит жалб қилиши иқтисодий самара олиш ҳисобига молиявий барқарорлиги яхшиланишига олиб келади.

Хўжалик юритувчи субъектларнинг кредитга лаёқатлилигини таҳлил қилиш орқали кредит миқдорини максимал ҳажмини аниқлаш имконини беради. Кредит миқдорини максимал ҳажмини аниқлаш икки босқичда амалга оширилади. 1-Босқич “Кредит ҳажмини аниқлашнинг молиявий кўрсаткичлари” хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий кўрсаткичлари асосида кредит миқдорини максимал ҳажми аниқланади. Аниқланган кредит ҳажми билан сўралаётган кредит ҳажми мувофиқлиги ўрганиб чиқилади. 2-Босқич “Кредит ҳажмини тасдиқлашда номолиявий кўрсаткичлар” аниқланган кредит ҳажми номолиявий кўрсаткичларни ўрганиш асосида тасдиқланади. Тасдиқлаш қуйидагича амалга оширилади:

⁵²³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон Фармони.

⁵²⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони.